

FEGYVERES KONFLIKTUSOK ÉS VÁLSÁGKEZELÉS MACEDÓNIÁBAN

NÉMETH FERENC *

Kivonat

Jugoszlávia dezintegrációját követően az újonnan függetlenedett államokban egyre gyakoribbá váltak az etnikai alapon szerveződő összetűzések. A Macedóniában kialakult két fegyveres konfliktus esetében a lakosság közel egyötödét alkotó albán kisebbség szerepe pedig aligha hanyagolható el. A 2001-es kvázi-polgárháborús helyzet és az ohridi keretegyezmény nemzeti jogrendbe való átültetése, valamint a 2015-ös politikai válság és kumanovói összecsapások ugyanis az állam és a Balkán-félsziget újbóli destabilizációjával fenyegettek.

Kutatásom során a két fegyveres konfliktust hasonlítom össze az államban élő albán kisebbség szemszögéből. Hipotézisem szerint mindkét válság során aktív szerepet játszottak; jóllehet míg a 2001-es eseményeket alapvetően etnikai összetűzések sorozataként könyvelhetjük el, addig a 2015-ös történések során a politikai krízishelyzetbe jutott macedón kormánypárt a „nacionalista kártyát” feltételezhetőleg csak hangulatkeltés céljából játszotta ki annak érdekében, hogy a közvéleményt az albánok ellen hangolja.

Dolgozatomban először bemutatom az albánok helyzetét a nyugat-balkáni országban, majd pedig a két válságot fogom összehasonlítani. Az okok és következmények feltárása mellett a nemzeti és nemzetközi reakciókra, a válságkezelésre, valamint a létrejövő megállapodások implementálására és betartatására is fókuszálok. Emellett kitérek Macedónia euroatlanti integrációjának nehézségeire az ország politikai és etnikai vonatkozásain keresztül.

Kulcsszavak: Macedónia, fegyveres konfliktusok, albán kisebbség, válságkezelés, euroatlanti integráció
A TANULMÁNY VÁZLATA

Bevezetés

Az albán kisebbség helyzete Macedóniában

A két fegyveres konfliktus összehasonlítása

Casus belli és fontosabb események

Hazai válaszok és válságkezelés

Összefoglalás: veszélyben az euroatlanti integráció?

*

Bevezetés

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságból (Jugoszlávia) 1991-ben kivált Macedón Köztársaságra (Macedónia)¹ huszonöt éves történelme során két alkalommal vetült a nemzetközi közösség nagyfokú figyelmébe. A 2001-es kvázi-polgárháborús helyzet és az ohridi keretegyezmény nemzeti jogrendbe való átültetése, valamint a 2015-ös politikai válság és kumanovói összecsapások az állam és a Balkán-félsziget újbóli destabilizációjával fenyegettek. A két eseménysorozat háttérében meghúzódó folyamatok feltárásakor az országban élő jelentős számú albán kisebbség szerepe nem hanyagolható el.²

* A szerző: *Németh Ferenc*, a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok mesterszakos hallgatója, valamint a Biztonságpolitika Szakkollégium tagja. Fő kutatási területe: Nyugat-Balkán, az EU és NATO szomszédságpolitikája. Lykion Okleveles kutató, Délkelet-Európa Alapítvány és Kutatóközpont 2016.

¹ Görögországgal való névvitája miatt nemzetközi szervezetekben a Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság (FYROM) névvel képviselteti magát. Dolgozatomnak a név vita nem képi tárgyát; az egyértelműség kedvéért a Macedónia kifejezést fogom használni.

² Az albán kisebbség aránya Macedóniában vitatott; a két milliós ország lakosságának körülbelül 20%-a albán.

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy az egykori jugoszláv tagköztársaságban milyen az albánok helyzete, és milyen szerepet játszottak a két válság során. Véleményem szerint mindkét válsághelyzetben meghatározó volt a szerepük; jóllehet míg 2001 alapvetően etnikai összeütközések sorozataként könyvelhető el, addig a 2015-ös krízis során a „nacionalista kártyát” vélhetően hangulatkeltésre használta fel a kormánypárt. Írásomban az albán kisebbség helyzetének áttekintése után összehasonlítom a két válságot: az okok feltárását követően a válságkezelés módját és az albánok konfliktusban betöltött vélt és valós szerepét mutatom be.

Az albán kisebbség helyzete Macedóniában

Az 1980-as évek közepén elindult jugoszláv belpolitikai folyamatok – gazdasági nehézségek, Milosevic politikája, nacionalista fellángolások –, valamint a bipoláris rendszer megszűnte a délkelet-európai állam számára is nagymértékű változásokat idézett elő. Ezen tendenciák eredményezték azt, hogy az 1990-es évek elején lezajlott választásokon Szerbián kívül mindegyik tagköztársaságban a nacionalista pártok kerültek a tagállami törvényhozásba. E pártok a kiválás mellett tették le voksukat, és ezt a társadalom túnyomó többségének támogatását mutató népszavazás útján is megerősítették. Ez vezetett az első délszláv háborúhoz (1991-1995), amelyben függetlenné vált Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, valamint Macedónia, amely a felsorolt országok közül egyedül kiáltotta ki függetlenségét békés úton. A frissen önállósult államban azonban az 1990-es évektől kezdve – a nacionalizmus és az ország gazdasági-társadalmi sajátosságai miatt – egyre nagyobb gondot jelentett az albán kisebbséggel szembeni antagonizmus.

Az 1991-es népszámlálási adatok alapján az alig kétmillió állam lakosságának egyötöde albán volt, akik az ország nyugati-északnyugati részén,³ az albán és szerb (koszovói) határhoz közel, egybefüggő területeket alkotva helyezkednek el. (Reuter, 1999:34) A helyi albánok sem ezt, sem a nemzetközi megfigyelők bevonásával 1994-ben megismételt népszámlálás eredményeit – miszerint az albánok aránya 23 % – nem ismerték el, ugyanis saját meggyőződésük szerint a teljes lakosság 35-40 %-át ők teszik ki. (Cline, 2004:59) A demográfiai adatokon túl a 2001-es konfliktushoz vezető legfontosabb események egyike maga a függetlenedést megerősítő népszavazás (1991) volt, amelyen a válaszadók 95 %-a a Jugoszláviából való kiválás mellett tette le voksát, azonban az albán kisebbség bojkottálta a választásokat. Ennek oka egyrészt, hogy Macedónián belül területi és politikai autonómiát kívántak elérni, másrészt pedig a szavazócédulákon nem szerepelt albán nyelvű szöveg. Kisebbségi jogait a macedón alkotmányozási folyamat még jobban ellehetetlenítette: a macedón parlament által hozott új állampolgársági törvény (1992) tizenöt év helyben lakáshoz kötötte a macedón állampolgárság igénylésének lehetőségét.

Az 1990-es években az albán kisebbség jogainak folyamatos csorbítása miatt számos összetűzésre került sor az albánok és a macedón fegyveres erők között. Ebben az időszakban – Koszovóhoz hasonlóan – számos közintézményt hoztak létre maguknak, amelyekben saját nyelvükön történt az ügyintézés vagy a szolgáltatásnyújtás. (Sedo, 2010:168-169) Ezek közül kiemelendő, és egyfajta jelképként is szolgál a Tetovo városában illegálisan működtetett albán nyelvű egyetem, és az annak bezárásával, valamint a rektor bebörtönzésével⁴ kirobbant erőszakhullám. A parlament 32/97/1997-es határozata azonban megnövelte a nacionalista politikát hirdető albán pártok népszerűségét. A döntés értelmében az albán zászló és nemzeti jelképek használatát betiltották; Tetovóban és Gosztivarban a macedón hatóságok erőszakkal távolították el a közintézményekből a nemkívánatos jelképeket. Az újabb, immáron halálos áldozatokat követelő összecsapások eredményeként a parlament módosította a törvényt, és engedélyezte az albán jelképek ünnepnapokon történő használatát, jóllehet csak a macedón szimbólumok mellett. (Bartlett, 2013:443-445)

A két krízishelyzet összehasonlítása

Casus belli és fontosabb események

Póka Ferenc korábbi szkopjei nagykövet szerint a macedón jog hiányosságai és az abból eredő diszkrimináció, valamint kívülről jövő hatásként a koszovói albánok járultak hozzá a 2001-ben kitört konfliktushoz. (Póka, 2009:63) A dél-szerbiai autonóm terület függetlenedési törekvései nyomán Szkopjében is albán szimpatizánsok ezrei vonultak az utcákra (1998), kifejezve támogatásukat, és felhívva a nemzetközi közösség figyelmét a határ másik oldalán élő „unokatestvéreik” sorsára. (Bartlett, 2013:446) A koszovói válság idején Macedóniába 300 000⁵ koszovói albán menekült át, akik az ország nyugati (albánlakta)

³ Tetovo, Debar és Gosztivar városokban és környékükön abszolút, míg Kicevóban relatív többségben vannak az albánok. Emellett Kumanovóban, Sztrugában és Szkopjében is közel 40 %-ot képviselnek.

⁴ Fadi Sulejmanit 2,5 évre ítélték, de a tüntetéseknek is köszönhetően egy év múlva szabadlábra helyezték.

⁵ A források eltérőek a pontos adatok terén: a Macedóniába érkező koszovói albánok száma 250-350 ezer körüli.

területein telepedtek le. Ezt a néptömeget az ország, méretéből és gazdasági helyzetéből adódóan, nem tudta kellőképpen befogadni és a szükséges ellátást biztosítani számukra, ráadásul a macedón társadalmat megosztotta a NATO szerbiai légi bombázása és a koszovói albán menekültek befogadására adott kormányzati válasz is. (Sedo, 2010:168-169) Macedónia tudniillik ekkor elutasította egy független koszovói állam létrejöttét, mivel az megerősítette volna a térség stabilitását veszélyeztető ún. „Nagy-Albánia” törekvést,⁶ valamint veszélybe sodorta volna az ország integritását. Albánia ugyan elhatárolódott a szecessziós gondolattól, burkoltan azonban támogatta a Macedóniában is kiélesedő összetűzéseket. Macedónia a koszovói albán menekültek befogadásától is elzárkózott kezdetben; egyedül a CNN folyamatos közvetítései és a nemzetközi közösség felől érkező nyomásgyakorlás hatására nyitotta meg határait (Pond, 2006:170). Ezek ellenére az ország mégis kedvező képen tűnt fel a nagyhatalmak szemében, hiszen jelentős számú koszovói albánt fogadott be, sőt a NATO Kosovo Force (KFOR) csapatai is tranzitországgként használhatták területét. (Háry, 2009:72-73)

A nemzetközi közösség kiemelt figyelmet fordított Koszovóra és a koszovói albánok helyzetére, ami azt a hamis reményt ébresztette a Macedóniában élő albánokban, hogy rájuk is oda fognak figyelni, amennyiben megmozdulásokba kezdenek. A nemzetközi közösség azonban a Macedóniában élő albánokról tudott a legkevesebbet, és koszovói társaikhoz képest Jugoszlávia felbomlásakor tulajdonképpen „megfeledkeztek” róluk. Ehhez az is hozzájárult, hogy a macedóniai albánoknak nincs olyan kiterjedt és érdekérvényesítésben sikeres diaszpórája, mint a határ túloldalán élő rokonaiknak. (Pettifer, 1999:137-138) Ezt azonban kezdetben még nem ismerték föl, így még több mérsékelt albán kezdte el támogatni a macedón Nemzeti Felszabadító Hadsereget (*Ushtria Çlirimtare Kombëtare*, „macedóniai UÇK”) és elődjét a Preševo, Bujanovac és Medveđa Felszabadító Hadsereget. (Dick, 2008:222) A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK) feloszlata után számos vezető menekült Macedóniába, és vettek részt az említett szervezetek megalapításában. Nem meglepő, hogy egyes kutatók a 2001-es macedón eseményeket a koszovói válság „spill-over” hatásának tartják (Clark, 2008, 134-135): fegyvereik többségét – például 280.000 Kalasnyikovot – ugyanis az 1997-es piramisjáték során fegyveres harcokba süllyedt Albániából⁷ és a koszovói háborúból „importálták”, valamint a legtöbb macedóniai UÇK-s⁸ már a koszovói hadszíntéren is kipróbálta magát. (Háry, 2009:74) A paramilitáris szervezet 1999 és 2001 között számos felkelést szervezett Macedónia északnyugati részén, valamint a dél-szerb túlnyomórészt albánlakta Preševo-völgyben.

2001 februárjában a macedóniai UÇK felfegyverzett harcosai foglaltak el egy határmenti települést (Tanusevci), amivel hónapokig tartó harc vette kezdetét a macedón biztonsági erők és a szervezet között. A macedóniai UÇK számos albán várost – köztük Tetovót és Kumanovót is – elfoglalt, és egészen Szkopjéig nyomultak előre. A harcokban közel kétszázan veszítették életüket, és több ezren kényszerültek otthonuk elhagyására. (Bartlett, 2013:452)

A 2015-ös kumanovói fegyveres összecsapások előzménye egy évvel korábbra, a macedón parlamenti választásokig vezethető vissza. Nikola Gruevszki miniszterelnök és pártja (Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja) negyedszerre is győzedelmeskedett, maguk mögött hagyva a Zoran Zaev vezette szociáldemokratákat. Zaev és pártja – amely a legnagyobb ellenzéki párt – azonban nem ismerte el a szavazás eredményét: Gruevszkit és kormányát választási csalással vádolták meg. Emiatt 2014 áprilisától bojkottálták a parlamenti üléseket, ami csaknem megbénította a macedón törvényhozást. 2015 februárja óta Zaev folyamatosan szellőztet meg olyan hangfelvételeket, amelyek szerinte a kormánypárt tagjainak korrupcióügyeiről (közpénzek saját célra való felhasználása, gyilkosságok eltussolása) tanúskodnak, a kormányt emellett közel húszezer ember lehallgatásával vádolják. A szociáldemokraták ez alapján a kormány, így a miniszterelnök lemondását követelik. (BBC News, 2015) A válaszreakció szerint Zaev és pártja az ország destabilizálására és a kormány nemzetközi tekintélyének csorbítására törekszik; a hangfelvételeket pedig állításuk szerint egy meg nem nevezett külföldi kémügynökség készítette az ellenzéki pártok megrendelésére. (Euronews, 2015)

Az elhúzódó politikai patthelyzetet fegyveres összecsapások sorozata törte meg április 21-én. A koszovói határhoz közeli Gosince rendőrségén negyven felfegyverzett, a kormány hivatalos álláspontja szerint koszovói albán származású személy próbálta magához ragadni a hatalmat, egy Macedóniából függetlenné váló albán állam létrehozását követelve. (BBC News, 2015) Ezt követően, május 10-én összecsapásokra

⁶ Nacionalista elképzelés egy olyan albán állam létrehozásáról, amely Albánia és Koszovó mellett Görögország, Macedónia és Dél-Szerbia albánlakta részeit is tartalmazza.

⁷ Az Albániában kitört erőszakos összetűzések a macedón határ melletti Dibra körzetét érintették legsúlyosabban; a határt egyik oldalról sem tudták megfelelően őrizni. (Pettifer, 1999:136)

⁸ A paramilitáris szervezetet vezető Ali Ahmeti az 1981-es pristinai diáküntetésekben, valamint a koszovói krízisben (a koszovói UÇK középvezetőjeként) is részt vett. A 2001 után a macedón politikai életben folytatta pályafutását a Demokratikus Unió az Integrációért albán párt alapítójaként.

került sor Kumanovóban. A város albánlakta részén macedón rendőrök és meg nem erősített hírek szerint az egykori macedón (vagyis etnikailag albán) UÇK emberei között tört ki tűzpárbaj, amely során 22-en veszítették életüket, közöttük nyolc rendőr is. Az erőszakos cselekmények hatására a macedón hatóságok 26 koszovói albánt vettek őrizetbe; a kormány pedig terroristának minősítette őket. (Euronews, 2015) Ezzel szemben számos ellenzéki, illetve kumanovói (többségükben albán) lakos állítja, hogy a kormánypárt a „nacionalista kártya” kijátszásával csupán el kívánja terelni a figyelmet a valóságos problémákról: korrupcióról és a politikai válságról. (Stanford, 2015) Sokatmondó, hogy a kumanovói események után kezdődő szkopjei tüntetéseken macedónok és albánok közösen, mindkét nemzet jelképeit transzparensként is használva követelték az eset független szakértők általi kivizsgálását, valamint a miniszterelnök lemondását. (BBC News, 2015) Így az etnikai határvonalak elmosódtak a politikai események következtében, és a két etnikum gyakorlatilag együtt lépett föl a közös cél elérése érdekében.

A két válság rámutat arra, hogy az országon belüli albán kisebbség jelentősége nem hanyagolható el, és akár politikai játszmák részeként is felhasználják őket. A 2001-es kvázi polgárháborúba torkollott eseménysorozatot alapvetően egy etnikumközi feszültségként értelmezhetjük: az 1990-es évek macedón állam- és nemzetépítési törekvései együtt jártak az állam területén élő kisebbségeket érő jogsértésekkel. Az évtized végére kicsúcsosodó és egyre erőszakosabbá váló feszültségeket a külső tényezők – az albán piramisjáték és a koszovói albánok függetlenedési törekvései – még inkább felerősítették. A 2001-es krízis célja elsősorban a velük szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés megszüntetése és erősebb politikai képviselő elérése volt. A legfőbb nyelvpolitikai célok között szerepelt az oktatásban történő anyanyelvi (albán) nyelvhasználat, hivatalos iratok albán nyelvű megjelentetése, vagy a bíróság előtti szabad nyelvválasztás. (Reuter, 1999:36-37) Ezzel szemben a 2015-ös események alapjait egy etnikai feszültségtől független, tisztán politikai természetű helyzet adta: a lehallgatási és korrupciós botrányba keveredett kormány népszerűségvesztése, majd a miniszterelnök lemondását követelő tüntetéssorozatok. A lakosság elégedetlensége felülírta az ország etnikai alapú megosztottságát. Ilyen körülmények között került sor a kumanovói fegyveres összecsapásra, amelynek körülményei egyelőre tisztázatlanok. A kormánypárt szerint a rendőrökre a macedóniai UÇK egykori fegyveresei támadtak, céljuk pedig Macedónia területi egységének megtörése volt. Ezzel szemben az ellenzék és a helyi lakosság többsége – akik azonban albánok – csupán retorikai fogásnak látják ezt: szerintük így próbálja a miniszterelnök elterelni a politikai krízisről a figyelmet, és ezzel egyidejűleg a két nemzetiséget egymásnak ugrasztani. Így tehát mindkét konfliktusban jelentős szerepet játszottak az országban élő albánok, de míg 2001-ben annak aktív szereplői és kiobbantói voltak, a 2015-ös események során a politikai elit bűnbakjai.

Hazai válaszok és válságkezelés

A 2001-es válság mielőbbi befejezését az USA és az Európai Unió (EU) is erőteljesen szorgalmazta annak érdekében, hogy egy újabb balkáni háború ne következhesse be. Első lépésként – a harcok közben – nemzeti egységkormány alakult, amelynek az albán kisebbség pártjai is részesei lettek. A tűzszüneti megállapodás aláírását és annak hatályba lépését (július 26.) követően kezdődhetett el – a nemzetközi közösség bevonásával – a békeegyezmény szövegezése, valamint a NATO segítségével megvalósuló békeellenőrzés. Az ohridi keretegyezmény (továbbiakban: OKM) „az ország dezintegrálódásával fenyegető, az egész térség stabilitását fenyegető többhónapos válságidőszakot zárt le”. (Póka, 2009:63) Az OKM számos olyan elem alkotmányos rögzítését irányozta elő, amelyek az albán kisebbség jogait biztosították. Ilyen rendelkezések a nem-macedón lakosok állampolgárként való elismerése; arányos képviselő az albánok számára az Alkotmánybíróságban, a kormányzat minden szintjén és a biztonsági erőkből; a kisebbségi nyelv (szabad) használatának biztosítása a lakosságarány 20 %-ának elérése esetén; a felsőoktatási intézményekre vonatkozó, 2000-es nyelvhasználati törvény megerősítése. Ezeket a rendelkezéseket ugyanebben az évben törvénybe foglalta a parlament; az OKM teljeskörű implementálása 2005-ben fejeződött be. (Bartlett, 2013:460)

Az OKM tető alá hozása és a nemzeti jogba való ültetése kapcsán a decentralizáció kérdésköre gerjesztette a legtöbb vitát. A folyamat az albánok által óhajtott területi és politikai autonómia egyfajta szerényebb helyettesítőjeként szolgált; a macedón kormány mindvégig kitartott az unitárius berendezkedés mellett, és elvetette az autonómiát előirányzó javaslatokat is. Ennek oka, hogy a föderalizmust és az autonómiát látták – Jugoszlávia, majd pedig Koszovó példáján keresztül – a szecessziós törekvések első

lépésének. A decentralizáció által pedig az albánok nagyobb politikai részvételt és szélesebb kisebbségi jogokat kaptak, miközben az állam meg tudta őrizni területi egységét.⁹ (Koneska, 2014:65)

A harcok megfékezését, a tűzszünet betartását, valamint a fegyverek begyűjtését¹⁰ és megsemmisítését a NATO 4500 fős missziója, az *Operation Essential Harvest* látta el harminc napos határidővel (augusztus 27. – szeptember 27.). Küldetése sikeres teljesítését követően egy kisebb létszámú misszió, az *Operation Amber Fox* lépett helyébe, amit 2002-ben a 450 tagú *Operation Allied Harmony* váltott fel. Ezt követően az OKM átültetésének ellenőrzésére és a biztonság megőrzésére az ENSZ BT 1371/2003. számú határozata alapján létrehozták az EU első katonai misszióját, a 400 tagú *Operation Concordiát*, amelyet az *Operation Promixa* követett (2003). A misszióban 13 tagállam és 14 másik európai ország vett részt. (Pond, 2006:176) Ennek feladatai túlmutattak a béke fenntartásán és az átmenet ellenőrzésén, ugyanis a szervezett bűnözés elleni fellépéssel és a macedón biztonsági erőknek nyújtott tanácsadással és kiképzéssel is ők foglalkoztak. (Bartlett, 2013:452) A missziók sikeresen teljesítették feladataikat: a biztonsági szintet megerősítették, valamint további összecsapások nem bontakoztak ki a macedón erők és az időközben feloszlott macedóniai UÇK tagjai között.

A keretegyezmény fogadtatása elmaradt a várakozásoktól inkább fél esetében, hiszen a macedónok teljes kudarcként fogták fel az egyezményt, sőt az évek során az implementálás folyamatát is csak folyamatos nemzetközi felügyelet mellett lehetett megvalósítani, amelyet a macedónok a szuverenitásuk sérelmeként értékelték. Az albánok meglátása szerint az egyezmény ugyan megfelelően, az európai normák szerint biztosítja kisebbségi jogait, de azok betartására nem irányoz elő semmilyen ellenőrzési mechanizmust. Emellett pedig céljukat, az országon belüli területi és politikai autonómiát nem sikerült megvalósítani. Számos hazai és nemzetközi kritika emeli ki, hogy az OKM nem a macedónok és az albán kisebbség közös, jóhiszemű megállapodásán alapult, hanem a nemzetközi közösség „erőltette rá” a politikai elitre a megállapodást. (Póka, 2009:64-66) Ezek ellenére a két fél – nemzetközi nyomásra – a keretegyezményben foglalt teljesítésében együttműködött, és a felmerülő problémákat tárgyalásos úton oldotta meg.

Ugyan az OKM nemzeti jogrendbe történő adaptálása óta visszaszorultak az etnikai alapú összetűzések, és az ország helyzete stabilizálódott, az International Crisis Group nem kormányzati szervezet arra figyelmeztet, hogy a politikai pártok és etnikumok közötti feszültségek a 2010-es években újra fellángoltak. Ez a tendencia egyes kutatók szerint a túlságosan költséges és a macedón nacionalizmust táplálni hivatott, a főváros építészetét megújítani kívánó „Szkopje 2014” projektnek is köszönhető. (ICR, 2011) Eközben a nemzetközi közösség – amely a 2001-es válságra alapvetően az OKM megvalósításával és az ország euroatlanti integrációjának elindításával reagált – a kialakult politikai krízist és a kumanovói összecsapásokat a jogállamiság, az alapvető jogok és a médiaszabadság vonatkozásaiban értelmezte; az események ezen területeken állítanak leginkább kihívást Macedónia számára. (Euronews, 2015) Emiatt az EU szintén mediátor szerepben lépett fel a kialakult válság mielőbbi megoldása érdekében. Hosszas tárgyalássorozat eredményeként idén nyáron megállapodott egymással a négy legnagyobb macedón párt; köztük a két legjelentősebb albán politikai erő is. A pržinói egyezmény értelmében az országban 2016 áprilisában előrehozott parlamenti választásokat fognak tartani; Gruevszki miniszterelnök pedig januárban, de legkésőbb a szavazás előtti 100. napig le fog mondani kormányfői tisztségéről. A megállapodás értelmében négy – a tüntetések hatására megtörtént lemondás óta üresen álló – miniszteri pozícióra a szociáldemokrata párt (Macedóniai Szociáldemokrata Unió) tagjai közül fognak választani. Ezek mellett a lehallgatási botrány, valamint a kumanovói események teljeskörű és független kivizsgálására egy speciális ügyészi bizottság felállítására is ígéretet tettek a tárgyaló felek. (Marusic, 2015a)

Az egyezmény teljesítését az őszi parlamenti ülészek kezdetével a törvényhozás meg is kezdte: az ellenzék visszatért a parlamentbe, így a 15 hónapos bojkott véget ért; két miniszter és három miniszterhelyettes került be a kormányba az ellenzék sorából, valamint kinevezték a független ügyészi bizottság tagjainak egy részét. (Fouéré, 2015) Ezen eredmények eléréséért (különösen ami a miniszterek kinevezését illeti) komoly politikai csatározásokon kellett keresztül mennie a pártoknak. A tárgyalások időközönkénti felfüggesztésével és a megállapodásban foglalt határidők sorozatos elmulasztásával azonban egyik fél sem könnyíti meg a politikai válságból való kijutást. Emellett szakértők kételyeket fogalmaznak meg azzal kapcsolatban, hogy a Gruevszki lemondása utáni időszak – a választások előtti három hónap – elegendő lesz-e az átfogó ügyészi vizsgálat lebonyolítására, valamint az új választási törvény kidolgozására. (Marusic, 2015b)

⁹ Érdemes megjegyezni, hogy a decentralizáció ugyan 2005-re befejeződött, de még így is Macedóniát tekinthetjük Európa egyik legközpontosítottabb országának, ahol – összehasonlítva a többi állammal – a GDP legkevesebb része jut a helyi önkormányzatoknak.

¹⁰ A NATO *Essential Harvest* missziója körülbelül négyezer fegyvert gyűjtött be és semmisített meg.

A két macedón válságra – eltérő okaikból kifolyólag is – más válaszlépéseket adott a nemzetközi közösség és a belpolitika. Az EU és a NATO is a fegyveres konfliktusok mielőbbi befejezését szorgalmazták, valamint mindkét krízis megoldásában aktív szerepet játszottak: 2001-ben és 2015-ben is külső segítséggel született meg az erőszakot lezáró fegyverszünet/megállapodás, továbbá a nemzetközi közösség ezt követően is figyelemmel kísérte az egyezményekben rögzített pontok betartatását és megfelelő átültetését. Fontos kritériumként fogalmazódott meg mindkét esetben, hogy a megállapodások kidolgozása és alkalmazása az albán kisebbség és politikai képviselőik bevonásával történjen. A végrehajtás azonban még így sem zajlott le zökkenőmentesen. Míg 2001-ben a két népcsoport közötti hatalommegosztási kérdések kapcsán merültek fel problémák, addig a 2015 nyarán megkötött megállapodás átültetését a kormánypárt és az ellenzék között fennálló nézeteltérések akadályozza. Az albánok részvétele a fegyveres megmozdulásban is eltér: amíg a „kvázi-polgárháborús” időszakban a macedóniai UÇK harcosai albánok voltak, a 2015-ös kumanovói összecsapások esetében csupán feltételezés, hogy itt is albán szélsőségesek csaptak össze a kormány erőivel.

Veszélyben az euroatlanti integráció?

A 2001-es már-már polgárháborús helyzet, valamint a 2015-ös politikai válság és kumanovói események megfelelő kezelése – OKM és pržinói egyezmény – a nemzetközi közösen, különösen az EU támogatása nélkül nem is jöhetett volna létre az egyező belpolitikai akarat híján. A béke helyreállítása és az etnikai feszültségek csillapítása azonban korántsem jelenti azt, hogy az ország visszatért az euroatlanti integráció útjára. A 2003-ban elfogadott biztonságpolitikai alapdokumentum (*Nacionalna koncepcija za bezbednost i odbrana*) ugyan – az OKM alapelveinek megfelelően – a multikulturális állam létrehozását is előírja, de Macedóniának a szélsőségesé váló nacionalizmussal is szembe kell néznie (Háry, 2009: 72). Emellett az International Crisis Group is arra figyelmeztetett, hogy az OKM értelmében végrehajtott hatalommegosztás folyamatosan gyengül, amivel közvetve a macedón nacionalizmus is növekedésnek indult. Emellett a médiaszabadság és a bírói függetlenség garantálása is kétségbe vonható. (Euronews, 2015) Ezen problémákra hívta fel a figyelmet az Európai Bizottság idén novemberben kiadott éves bővítési csomagja is, amely nagymértékben reflektál az elhúzódó politikai válságra és a kumanovói történésekre. A stratégiai dokumentumban elsősorban a jogállamiság csorbulásának lehetősége került kiemelésre az albán kisebbség vonatkozásában, amely pedig további gátja lehet az ország uniós integrációjának. A Bizottság által kiadott dokumentum a megfelelő politikai átmenet és választások lebonyolítását javasolja Macedóniának; további ajánlásait az ún. „Sürgős Reform Prioritások” (*Urgent Reform Priorities*) csomag keretében határozta meg. Macedónia jelenleg hivatalos tagjelöltje az EU-nak, azonban az értékelés és a nem megfelelően végrehajtott intézkedések – valamint a macedón-görög név vita – nagyban akadályozhatják integrációs folyamatait. (EWB, 2015)

Komoly problémát jelent az ország szocioökonómiai helyzete is. 2012-es adatok alapján a munkanélküliség 31 %; ez az arány a fiatalok körében 50 % fölötti. Emiatt a népesség közel egyharmada él a szegénységi küszöb alatt; az albánok, de különösképpen a lakosság néhány százalékát kitevő romák és törökök még rosszabb helyzetben vannak. (Bartlett, 2013:453) Ezért nem meglepő, hogy a társadalmi elégedetlenségek időnként tüntetésekhez, illetve erőszakos cselekményekhez vezetnek. A gazdasági és társadalmi problémák megfelelő táptalajt biztosítanak a nacionalizmusnak, amit a macedón kormány költséges építkezései (vö.: „Szkopje 2014”) is felerősítenek. Ezek összességéből pedig bármikor kialakulhat egy újabb belpolitikai válság, ami nagymértékben megkérdőjelezi, hogy belátható időn belül az állam képes lesz-e elérni az EU által rögzített követelményeket.

Ami Macedónia NATO csatlakozását illeti, a balkáni állam Szlovéniát követően másodikként csatlakozott a NATO Békeépítő (*Partnership for Peace*) programjához, valamint az EBESZ-hez. (Pond, 2006:173) Macedón csapatok emellett a KFOR és a szövetség afganisztáni missziójában is szolgálnak. A csatlakozás előtt modernizálnia kell hadseregét, valamint – összhangban az EU-s ajánlásokkal – jogállamiságát és politikai stabilitását is meg kell erősítenie. A jelenlegi állás szerint csatlakozása középtávon képzelhető el. (NATO, 2015)

Az euroatlanti integráció a két válság során meghatározó szerepet játszott, és hozzájárult ahhoz, hogy a fegyveres konfliktust és a politikai válságot a lehető leggyorsabban, tárgyalásos formában oldják meg az szembenálló felek. Macedóniának azonban még jelentős reformokat kell végrehajtania ahhoz, hogy csatlakozhasson az EU-hoz, vagy meghívást kapjon a transzatlanti kollektív védelmi szövetségbe. Ami ennél is fontosabb, hogy effajta törekvéseinek meglegyen a megfelelő társadalmi legitimitása a macedónok és az albán kisebbség részéről is. Ennek eléréséhez pedig nem elegendők az EU kínálta kedvező perspektívák; a mindenkori macedón kormánynak biztosítania kell az albánok megfelelő jogait a politikai, gazdasági és

társadalmi élet minden szegmensében. Cserébe az albánoknak is le kell mondaniuk meglévő, autonómiát előírányzó elképzeléseikről annak érdekében, hogy törekvéseik ne jelentsenek fenyegetést az állam számára.

Konklúzió

Ami a 2001-es harcok, illetve a 2015-ben bekövetkezett politikai válság és kumanovói összecsapások összehasonlítását illeti, az albán kisebbség valóban meghatározó szerepet játszott mindkét fegyveres konfliktusban, azonban eltérő motivációk vezérelték őket. A kvázi polgárháborús időszak során aktívan, a szembenálló felek egyikeként vettek részt a macedóniai UÇK harcosai között a konfliktusban. Céljuk kisebbségi jogaik kiterjesztése, és egy Macedónián belüli autonómia létrehozása volt. Ezzel ellentétben a 2015-ös politikai válság során az etnikumok közötti törésvonalak háttérbe szorultak; a közös cél – a miniszterelnök lemondatása – összekovácsolta a macedón és albán lakosságot. Ezt a helyzetet kívánta megtörni a kumanovói összecsapás, amelynek azonban eltérő – az etnikai feszültségeket kihasználó – értelmezést adott a kormánypárt és az ellenzék. A válságkezelés folyamatába pedig tudatosan, véleményem szerint egy meglehetősen jó döntés keretében az albán feleket is maximálisan bevonták. A tárgyalások során született megállapodások végrehajtását ugyan lassan, de a nemzetközi közösség figyelme mellett mindkét fél végrehajtja; az esetleges problémákat pedig közösen igyekeznek megoldani a tárgyalóasztalnál. Ezt a hozzáállást és problémamegoldó mechanizmust szükséges megerősítenie és továbbvinnie az országnak annak érdekében, hogy elkerüljön egy következő válsághelyzetet. Kétségtelen, hogy az állam megfelelő működéséhez szintén alapvető fontosságú az albán kisebbség bevonása, és nem használhatóak fel bűnbakként egy esetleges kormányválság idején. Jelenlegi helyzetük javítása pedig prioritásnak kell lennie a macedón kormánynak, hiszen ennek hiányában az ország euroatlanti integrációs törekvései sem teljesülhetnek.

Irodalom

- BBC News (2015): Macedonia blames Kosovans for deadly Kumanovo clashes. *BBC News*, Május 10.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-32680904> (2015.11.29.)
- BBC News (2015): Macedonia protests: Anti-Gruevski rally in Skopje. *BBC News*, Május 17.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-32771233> (2015.11.29.)
- Bertlett, Will (2013): Former Yugoslav Republic of Macedonia. In: *Europa Publications: Central and South-Eastern Europe 2013*. London, Routledge, First published in 2013, 443-446; 452-460 p.
- Clark N., Janine (2008): *Serbia in the Shadow of Milosevic: The Legacy of Conflict in the Balkans*. London, Tauris Academic Studies, 2008, 134-135 p.
- Cline E., Lawrence (2004): The Leaky Bucket: Ethnic Albanian Cross-Border Operations in the Balkans. In: S. Morton, Jeffrey: *Reflections on the Balkan Wars: Ten Years After the Break Up of Yugoslavia*. New York, Palgrave MacMillan, 2004, 59 p.
- Dick, Charles (2004): Some Reverberations from the Kosovo Conflict. In: Badsey, Stephen – Latawsky, Paul: *Britain, NATO and the Lessons of the Balkan Conflicts 1991-1999*. London, FRANK CLASS, 2004, 222 p.
- Euronews (2015): FYR Macedonia: a country on the brink? *Euronews*, November 5.
<http://www.euronews.com/2015/05/11/fyr-macedonia-a-country-on-the-brink/> (2015.11.30.)
- Euronews (2015): FYR Macedonia rights concerns spike over bloodshed. *Euronews*, Május 18.
<http://www.euronews.com/2015/05/18/fyr-macedonia-rights-concerns-spike-over-bloodshed/> (2015.11.29.)
- Euronews (2015): FYROM 'to hold early elections' in effort to ease political tensions. *Euronews*, Június 2.
<http://www.euronews.com/2015/06/02/fyrom-to-hold-early-elections-in-effort-to-ease-political-tensions/> (2015.11.29.)
- Euronews (2015): Pristina: relatives of Kosovo Albanians held in FYR Macedonia demand their release. *Euronews*, május 20.
<http://www.euronews.com/2015/05/20/pristina-relatives-of-kosovo-albanians-held-in-fyr-macedonia-demand-their/> (2015.11.29.)
- EWB (2015): Experts react: EU progress report 2015. *European Western Balkans (EWB)*, November 18.
<http://europeanwesternbalkans.com/2015/11/18/experts-react-eu-progress-reports-2015/> (2015.11.30.)
- Fouéré, Erwan (2015): Is Europe Right to Reward the Macedonian Government? *Balkan Insight*, november 25.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/is-europe-right-to-reward-the-macedonian-government--11-25-2015> (2015.11.29.)
- Háry, Szabolcs (2009): Macedónia kül- és biztonságpolitikája, magyar-macedón kapcsolatok. In: M. Csiszár, Zsuzsa: *Magyarország és a Balkán. Balkán Füzetek. Különszám I.* Pécs, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központ, 2009, 72-82 p.

- International Crisis Group (2011): Macedonia: Ten Years After Conflict. Europe Report 212. *International Crisis Group*, augusztus 11.
<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/macedonia/212-macedonia-ten-years-after-the-conflict.aspx> (2015.11.29.)
- Koneska, Cvete (2014): *After Ethnic Conflict. Policy-making in post-Conflict Bosnia and Herzegovina and Macedonia*. Oxford, Ashgate, 2014, 65 p.
- Marusic, Sinisa Jakov (2015): Hahn Brokers Deal Ending Crisis in Macedonia. BIRN. *Balkan Insight*, Július 15.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-warring-leaders-struck-crisis-deal> (2015.11.29.)
- Marusic, Sinisa Jakov (2015): Macedonia Awaits Push to Break Political Deadlock. BIRN. *Balkan Insight*, november 2.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-expects-fresh-push-over-political-gridlock-11-02-2015> (2015.11.29.)
- Marusic, Sinisa Jakov (2015a): Macedonia Opposition Suspends Crisis Talks with Govt. BIRN. *Balkan Insight*, október 14.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-opposition-suspends-crisis-talks-amid-new-turmoil-10-14-2015> (2015.11.29.)
- Marusic, Sinisa Jakov (2015b): Special Prosecution to Probe Macedonian PM. BIRN. *Balkan Insight*, november 26.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/special-prosecutor-to-probe-macedonian-pm-11-26-2015> (2015.11.29.)
- NATO (2015): NATO's relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia. *NATO*, Október 26.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48830.htm (2015.11.30.)
- Pond, Elizabeth (2006): *Endgame in the Balkans*. Washington D.C., Brookings Institution Press, 2006, 170; 176 p.
- Pettifer, James (1999): The Albanians in western Macedonia after FYROM independence. In: Pettifer, James: *The New Macedonian Question*. London, Palgrave MacMillan, 1999, 137-138; 142-143 p.
- Póka, Ferenc (2009): A macedóniai etnikai közösségek együttélése, tapasztalatok, értékelések, az Ohridi Keretmegállapodás mint kisebbségvédelmi modell. In: M. Csiszár, Zsuzsa: *Magyarország és a Balkán. Balkán Füzetek. Különszám I.* Pécs, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központ, 2009, 63-66 p.
- Reuter, Jens (1999): Policy and economy in Macedonia. In: Pettifer, James: *The New Macedonian Question*. London, Palgrave MacMillan, 1999, 34-37 p.
- Sedo, Jakub (2010): The party system of Macedonia. In: Stojarová, Vera – Emerson, Peter: *Party Politics in the Western Balkans*. London, Routledge, 2010, 168-169 p.
- Stanford, Alasdair (2015): NATO calls for investigation into Kumanovo violence in FYR Macedonia. *Balkan Insight*, május 11.
<http://www.euronews.com/2015/05/11/nato-calls-for-investigation-into-kumanovo-violence-in-fyr-macedonia/> (2015.11.29.)

© DKE 2016

<http://www.southeast-europe.org>
 Email: [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org)

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org) címre. *A cikket a következőképpen idézze:*

Németh Ferenc: Fegyveres konfliktusok és válságkezelés Macedóniában. *International Relations Quarterly*, Vol. 6. No.4. (2015. tél) 8 p. Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*